

رتبه‌بندی سطوح توسعه با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه (مورد مطالعه: شهرستان بویراحمد)

عنایت اله مشفق نژادی^{۱*} و افشین حکمتی اصل^۲

تاریخ پذیرش: ۳ بهمن ۱۳۹۸

تاریخ دریافت: ۲۵ مهر ۱۳۹۸

چکیده

در فرآیند توسعه روستایی هر چند ارتقاء کلیه مناطق روستایی مهم است، ولی توجه به نواحی محروم و کمتر برخوردار در راستای تأمین نیازهای اساسی آنها و تعدیل تفاوت آنها از اهمیت بیشتری برخوردار است. نخستین گام در فرآیند برنامه‌ریزی و توسعه مناطق روستایی، شناخت امکانات و تعیین میزان برخورداری سکونتگاه‌ها از امکانات مختلف توسعه است. به همین منظور هدف از پژوهش حاضر تحلیل و رتبه‌بندی سطوح توسعه و شناخت برخوردارترین و محروم‌ترین دهستان‌ها در سطح شهرستان بویراحمد است. پژوهش حاضر بر اساس هدف کاربردی و بر اساس ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق دهستان‌های شهرستان بویراحمد است. به منظور ارزیابی و رتبه‌بندی سطوح توسعه دهستان‌ها ۳۸ شاخص بر اساس داده‌های فرهنگ آبادی‌های سال ۱۳۹۵ شهرستان تنظیم شد. این متغیرها با استفاده از روش آنتروپی شانون وزن دهی شدند و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تکنیک Topsis استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که دهستان‌ها از نظر برخورداری از شاخص‌های توسعه در سطوح متفاوتی قرار دارند. به گونه‌ای که از نه دهستان، یک دهستان در طبقه نسبتاً توسعه یافته، سه دهستان در طبقه در حال توسعه و پنج دهستان دیگر در طبقه نسبتاً محروم از توسعه قرار دارند. برای بهبود و ارتقای وضعیت توسعه دهستان‌ها پیشنهاد شد که در راستای دستیابی به تعادل در مناطق روستایی شهرستان نوعی سیاست عدم تمرکز در ارائه خدمات روستایی مورد توجه مسئولین شهرستان قرار گیرد.

کلمات کلیدی: توسعه روستایی، شهرستان بویراحمد، تکنیک تاپسیس، تصمیم‌گیری چند شاخصه.

۱- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه تهران
۲- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه چمران، اهواز
(*-نویسنده مسئول: menait@yahoo.com)

مقدمه

جهان امروز عرصه مسائل، مشکلات و ناپایداری‌ها در ابعاد مختلف محیط‌زیستی، اقتصادی و اجتماعی است. مسائلی همچون کاهش منابع طبیعی، افزایش آلودگی‌ها، تشدید فقر و نابرابری، عدم دسترسی به امکانات و خدمات و افزایش نابرابری‌های مکانی-فضایی از آن جمله است (شایان و همکاران، ۱۳۹۷). از آنجا که هدف کلی توسعه، رشد و تعالی همه جانبه جوامع انسانی است، در فرایند برنامه‌ریزی برای دستیابی به توسعه و قرار گرفتن در مسیر آن، شناخت و درک شرایط و مقتضیات جوامع انسانی و نیازهای آنان در ابعاد مادی و معنوی از جمله اقدامات ضروری در این زمینه است (رضوانی، ۱۳۸۳). از طرفی همیشه توسعه اقتصاد محلی با تخصیص مناسب منابع و امکانات همراه نیست، که در این صورت توسعه در سطح محلی و منطقه‌ای با مشکل مواجه خواهد شد (چاپل، ۲۰۱۶). در اتحادیه اروپا رکن دوم از سیاست مشترک کشاورزی، و مالی کمک برای توسعه مناطق و جوامع روستایی است (بوگیا، ۲۰۱۴). در کشورهای در حال توسعه، سطوح توسعه به دلیل رشد سریع و نامتقارن و عدم توسعه متناسب مناطق و اختصاص غیر اصولی منابع و امکانات به مناطق برخوردار و محرومیت سایر مناطق بخصوص مناطق روستایی دستخوش نابرابری‌های چشمگیر در سطح منطقه گردیده است، که در موارد بسیاری نیز در حال افزایش است و عدم توسعه آن‌ها را در تمام ابعاد سبب شده است (نظم‌فر و همکاران، ۱۳۹۴). برای کمک به توسعه جوامع روستایی به ویژه برای جذب و حفظ افراد خلاق، وجود امکانات رفاهی در روستا نیز به عنوان یک امر مهم

یاد می‌شود (نالدی، ۲۰۱۵). از طرف دیگر، کاهش محرومیت و نابرابری منطقه‌ای به دلیل داشتن تبعات اقتصادی و سیاسی موضوع مهمی در بیشتر کشورهای در حال توسعه است. (شیخ‌بیگلو و تقوایی، ۱۳۹۲).

در بسیاری از نواحی روستایی، اختلاف درآمد و سطوح زندگی بین جوامع شهری و روستایی از عوامل عمده مهاجرت‌های روستاییان به شهر است (رمضان‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۵). برخی از برنامه‌ریزان بر این باوراند که با ایجاد برخی از امکانات رفاهی و خدماتی در نواحی روستایی، روند مهاجرت‌ها کاهش خواهد یافت؛ اما یافته‌ها نشان می‌دهد که ارائه خدمات رفاهی در نواحی روستایی، باید توأم با ایجاد اشتغال و درآمد در این نواحی باشد (صادقی‌چم‌چنگی، ۱۳۹۵). با بررسی و شناخت وضعیت نواحی و قابلیت‌ها و تنگناهای آن‌ها می‌توان اولویت‌ها را شناخت و از شدت نابرابری‌ها کاست. امروزه آگاهی از قوت‌ها و ضعف‌های نواحی برای ارائه طرح‌ها، برنامه‌ها و سیاست‌گذاری‌ها ضروری است؛ به گونه‌ای که استفاده از شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی، بهداشتی و ... معیاری مناسب برای تعیین جایگاه نواحی و عاملی مهم در رفع مشکل‌ها و نارسایی‌های موجود در راه رسیدن به توسعه پایدار به شمار می‌رود (شمس و همکاران، ۱۳۹۴). سطح‌بندی توسعه، روشی برای سنجش توسعه مناطق است که اختلاف مکانی، فضایی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مناطق را نشان می‌دهد و وضعیت هر یک از مناطق را نسبت به یکدیگر از نظر سطح توسعه مشخص می‌کند. با این روش، روند شکل‌گیری توسعه قطبی مناطق مشخص می‌شود و در نهایت در برنامه‌ریزی توسعه مناطق، مناطق نیازمند و کم توسعه در نظر گرفته می‌شود و از عدم تعادل مناطق جلوگیری می‌شود (جدیدی‌میان‌دشتی، ۱۳۸۳).

شهرستان بويراحمد و شناخت توسعه‌یافته‌ترین و محروم‌ترین دهستان‌های شهرستان و همچنین تفاوت‌های موجود میان آن‌ها از لحاظ شاخص‌های در نظر گرفته شده در راستای محرومیت‌زدایی و تخصیص متوازن و متناسب اعتبارات و امکانات می‌باشد. جمعیت شهرستان بويراحمد ۲۹۱۴۶۶ نفر است که حدود ۱۳۵۷۲۱ نفر (۴۶/۵٪) از جمعیت این شهرستان در مناطق روستایی زندگی می‌کنند (سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۵). با توجه به اینکه بخش عظیمی از جمعیت این شهرستان در سکونتگاه‌های روستایی سکونت دارند و قرار گرفتن اکثر روستاهای آن در موقعیت کوهستانی، کوهپایه‌ای ارزیابی وضعیت توسعه‌یافتگی از اهمیت خاصی برخوردار است. تا از این طریق به منطقه محروم‌تر توجه بیشتری شود تا شکاف توسعه‌ای بین آن‌ها با مناطق برخوردار و پس از آن نیز مناطق برخوردارتر حتی الامکان به تدریج کاهش یابد و چه بسا کاملاً از بین برود. نتیجه این وضع کاهش نابرابری‌های فضایی در حوزه‌های امور اقتصادی، اجتماعی و محیطی و به دنبال آن توسعه متوازن سرزمین است. لذا پژوهش حاضر با هدف ارزیابی و تحلیل سطوح توسعه‌یافتگی دهستان‌های شهرستان بويراحمد بر اساس شاخص‌های مختلف توسعه که جنبه‌های متفاوتی را در بر می‌گیرد و نتیجه را به واقعیت نزدیک‌تر می‌نماید با استفاده از مدل Topsis انجام گرفته است تا بر اساس آن سطح توسعه‌یافتگی دهستان‌ها مشخص شود.

توسعه محلی همیشه با تخصیص مناسب منابع و امکانات همراه نیست، که در این صورت توسعه در سطح محلی و منطقه‌ای با مشکل مواجه خواهد شد (چاپل، ۲۰۱۶). اصطلاح توسعه به صورت فراگیر پس از جنگ جهانی دوم مطرح شده است. این پدیده، مقوله‌ای ارزشی، چندبعدی و پیچیده است. که امروزه به عنوان یک فرایند، مهمترین بحث کشورها، به ویژه

در برنامه‌ریزی و توسعه نواحی روستایی، شناخت و تحلیل وضع موجود روستاها و بررسی امکانات و تنگناهای آنها در زمینه‌های مختلف ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است، این امر برنامه‌ریزان را در شناسایی مشکلات اساسی و ریشه‌ای مناطق محروم و تعیین اهداف توسعه و مشخص کردن سیاست‌ها، خط‌مشی‌ها و راهکارهای دستیابی به آن یاری می‌رساند (ونکتش، ۲۰۰۲). که از ضرورت‌های آن توجه به توانمندی‌های مناطق روستایی برای تعادل و توازن منطقه‌ای و برخورداری از برنامه‌های توسعه است (صیدایی، ۱۳۸۸). فراهم نمودن زمینه برخورداری از خدمات مختلف رفاهی و زیربنایی، تسهیلات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی از اساسی‌ترین شاخص‌ها در هر واحد از برنامه‌ریزی به ویژه مناطق روستایی است. پایداری اجتماعی در سکونتگاه‌های روستایی با مولفه‌های؛ قابلیت دسترسی به خدمات بهداشتی، آموزشی، مسکن، امنیت، درآمد و میزان محرومیت‌سنجیده می‌شود. بنابراین شناخت وضعیت گذشته و فعلی و برنامه‌ریزی برای آینده آنها جایگاه ویژه‌ای دارد. در همین راستا، محققان روش‌ها و تکنیک‌های متعددی را معرفی کرده‌اند. در این میان، آشنایی و به کارگیری روش‌های کارآمد و استفاده از انواع مختلف روش‌های علمی، می‌تواند به عنوان ابزاری مناسب برای تصمیم‌گیری در اختیار مدیران قرار گیرد. استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه، به عنوان یکی از روش‌های تصمیم‌گیری ریاضی، با قابلیت‌هایی همچون سادگی، تنوع و استفاده هم‌زمان از شاخص‌های کمی و کیفی، می‌تواند مورد استفاده برنامه‌ریزان در امر برنامه‌ریزی باشد. در این تحقیق نیز دهستان‌های استان کهگیلویه و بويراحمد با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه و بر اساس شاخص‌های توسعه، سطح‌بندی و رتبه‌بندی می‌شوند؛ بنابراین، هدف اساسی این پژوهش، رتبه‌بندی سطوح توسعه‌یافتگی دهستان‌های

کشورهای در حال توسعه است (اسماعیل زاده و همکاران، ۱۳۹۴). از آن زمان تاکنون با توجه به تنوع مفاهیم و دیدگاه‌ها در زمینه توسعه، نظریه‌ها و الگوهای متعددی درباره توسعه و توسعه نیافتگی مطرح شده و در هر دوره‌ای یک یا چند الگو به عنوان الگوهای مسلط عمل کرده است (آزادی و بیک محمدی، ۱۳۹۱). رشد و توسعه بسیاری از کشورها در گرو سامان‌دهی عرصه‌های روستایی است (سعیدی، ۱۳۹۱). متون موجود در زمینه توسعه روستایی چه در دوره کلاسیک و چه در دوره جدید نشان می‌دهد که در کشورهای جهان سوم به رغم وجود ارزش‌ها، نظام‌های اعتقادی و حکومتی مختلف، دو دیدگاه، بر برنامه‌ریزی‌های توسعه روستایی حاکم بوده است: دیدگاه بهبود و اصلاح و دیدگاه دگرگون‌سازی. با توجه به این دیدگاه‌ها هدف‌های مختلفی در برنامه‌ریزی توسعه روستایی مدنظر قرار گرفته است (رکن‌الدین افتخاری و قادری، ۱۳۸۱). با توجه به اینکه هدف اصلی توسعه حذف نابرابری‌هاست، بهترین مفهوم توسعه، رشد همراه با عدالت اجتماعی است (سرور و خلیجی، ۱۳۹۴). بنابراین هدف کلی برنامه‌ریزی منطقه‌ای و یا توسعه اقتصادی برقراری عدالت اجتماعی و توزیع رفاه و ثروت در بین افراد جامعه است. عدم توازن در بین مناطق در جریان توسعه، موجب ایجاد شکاف و تشدید نابرابری منطقه‌ای می‌شود که خود مانعی در مسیر توسعه است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۱). نقش و جایگاه روستاها در فرایند توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس محلی، منطقه‌ای و ملی و پیامدهای توسعه نیافتگی نواحی روستایی مانند فقر گسترده، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیت، بیکاری، مهاجرت، حاشیه‌نشینی شهری و غیره موجب توجه به توسعه روستایی گردیده و بسیاری از صاحب‌نظران ریشه مشکلات شهری در کشورهای در حال توسعه را در توسعه نیافتگی مناطق روستایی می‌دانند (امانپور و همکاران، ۱۳۹۴). توسعه روستایی، توسعه‌ای به منظور بهبود کیفیت زندگی مردم

روستایی با یک مفهوم جامع و چندبعدی، شامل توسعه کشاورزی و فعالیت‌های وابسته به آن همچون صنایع روستایی و افزایش تسهیلات و خدمات برای منابع انسانی روستا است. با این حال رویکردی نقطه‌ای و غیر نظام‌وار که با تعریف در تعریف روستا پس از انقلاب مشروطه در ایران آغاز شد، تا حد بسیاری روستا و جامعه روستایی را از فرایند توسعه بازداشت (غفاری و صالحی، ۱۳۹۲). تحلیل و بررسی توسعه‌یافتگی در مناطق روستایی از جنبه‌های مختلفی دارای اهمیت است. نظام روستایی به مثابه بخشی از نظام سکونتگاهی جایگاه مشخصی در حوزه برنامه‌ریزی سرزمین دارد و اگر به دلایلی در روند توسعه فضاهای روستایی وقفه‌ای ایجاد شود، به گونه‌ای که نظام روستایی قادر به ایفای نقش سازنده خویش در نظام ملی و سرزمینی نباشد، در آن صورت آثار و پیامدهای مسائل روستایی در حوزه‌های شهری و در نهایت در کلیت سرزمین گسترش می‌یابد (علوی و همکاران، ۱۳۹۶). بنابراین آگاهی از وضع موجود و توزیع امکانات در سطح نواحی روستایی، از ضرورت‌های اصلی در تدوین سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های آینده در راستای محرومیت‌زدایی و برقراری عدالت اجتماعی است. به اعتقاد بسیاری از صاحب‌نظران و کارشناسان، سازوکارهای تصمیم‌گیری، سرنوشت جوامع و سازمان‌ها را رقم می‌زنند. اگر در کنار مجریان توانمند، جریان‌های تصمیم‌گیری قرار بگیرند تا از اطلاعات درست و به موقع بهره ببرند، سرنوشت افراد یک سازمان یا جامعه رو به بهبودی خواهد نهاد (اصغری‌زاده و ذبیحی‌جامخانه، ۱۳۹۲). در تحلیل سطوح توسعه، تئوری‌های توسعه اصول و قوانین خاصی را برای تحلیل ساختار فضایی ارائه می‌دهند که هدف آنها دستیابی به الگویی مناسب برای توزیع امکانات و فعالیت‌ها بر اساس ظرفیت‌های سرزمین و فضای جغرافیایی است. که در این بین در زنجیره ارتباط شهر و روستا، بالاترین پویایی توسعه روستایی در اطراف شهرها واقع است که

شاخص‌های توسعه آموزشی در مناطق شهری و روستایی کهگیلویه و بویراحمد پرداخت. در این پژوهش از ۲۴ نماگر شهری و روستایی و روش‌های ضریب ویژگی و تکنیک مک‌گراناهان به تحلیل فضایی این نماگرها پرداخته است. یافته‌ها نشان داد که یاسوج با شاخص ترکیبی ۸۲/۵۱ در رتبه اول استان قرار دارد. مهدوی و برنجکار (۱۳۹۲) در تحقیقی با هدف بهینه‌سازی استفاده از زمین، دهستان‌های شهرستان بندر انزلی را بر اساس تغییرات کاربری ارضی سطح‌بندی کردند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که میان شاخص‌های مورد بررسی، گردشگری با توجه به قدمت و عملکرد در محدوده مورد مطالعاتی نسبت به سایر شاخص‌ها فعال‌تر بوده و بالاترین اولویت را از لحاظ تأثیرگذاری در تغییر کاربری اراضی نسبت به سایر شاخص‌ها در محدوده در محدوده مطالعاتی داشته است. قائدرحمتی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی شاخص‌های توسعه و سطح‌بندی دهستان‌های استان یزد را با استفاده از روش تحلیل عاملی مورد و بر اساس شاخص‌های زیربنایی، فرهنگی، ورزشی، آموزشی، اقتصادی و جمعیتی مورد تحلیل قرار دادند. بر اساس نتایج این تحقیق دهستان‌های استان یزد از لحاظ سطح توسعه یافتگی از تعادل مناسبی برخوردار نیستند. ضرابی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان تعیین سطح‌بندی توسعه و اولویت برنامه‌ریزی فضایی دهستان‌های استان اصفهان را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان داد که در میان دهستان‌های استان، ۱۵ دهستان در دو زیر خوشه میان برخوردار و ۹۷ دهستان در چهار زیر خوشه فرا برخوردار قرار دارند که آخرین اولویت توسعه محسوب می‌شوند. عنابستانی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی دهستان‌های شهرستان کمیجان را با هدف ارائه چارچوب و روشی مناسب و جامع جهت انتخاب شاخص‌ها و سنجش و ارزیابی میزان پایداری مورد مطالعه قرار دادند. نتایج بدست آمده از گام‌های مختلف مدل برنامه‌ریزی توافقی نشان

منطقه انتقالی مخلوط از فعالیت‌های شهری به روستاست (توتزر^۱، ۲۰۰۸). از سوی دیگر تحقق توسعه موثر روستایی نیاز به تلاش‌های مکمل دارد مانند: تقویت ظرفیت نهادهای محلی و در حال توسعه، بهبود زیرساخت‌های روستایی و خدمات مرتبط، در چارچوب سیاست‌های حمایتی (سیاست‌هایی برای بهبود واسطه‌های مالی در مناطق روستایی)، توسعه کشاورزی و همچنین، صنایع روستایی و دیگر فعالیت‌های خارج از مزرعه، ارائه آموزش و پرورش، آموزش مهارت، بهداشت و دیگر خدمات ضروری و مهم‌تر از همه، اقداماتی برای اطمینان از پایداری اجتماعی و اقتصادی و محیط‌زیستی مناطق روستایی صورت گیرد (بیریسکوا^۲، ۲۰۱۳). با توجه به مسأله تصمیم‌گیری، ارزیابی صحیح روش‌ها و فناوری‌ها و انتخاب مناسب‌ترین پروژه‌ها، جهت اجرا، با توجه شرایط مختلف حفاظتی، اقتصادی، تکنولوژیکی، محیطی، اجتماعی و فرهنگی به منظور سازگار نمودن آنها با شرایط معاصر یکی از مسائل مهمی است که پیش‌روی تصمیم‌گیران، مدیران، سیاست‌گذاران، معماران و مرمت‌کاران کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه می‌باشد (محمدمرادی و اخترکاو، ۱۳۸۸).

شایان و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به سطح‌بندی وضعیت پایداری در نواحی روستایی پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که نواحی روستایی شهرستان زرین‌دشت در سطوح متفاوتی از پایداری قرار دارند. فرجی‌سبکیار و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان سطح‌بندی سکونتگاه‌های روستایی با تأکید بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، دهستان تیرجرد، شهرستان ابرکوه را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد روستاهای عزیزآباد، احمدآباد و فیروزآباد به ترتیب کوتاه‌ترین فاصله را با جریان ورودی مثبت و دورترین فاصله را با جریان خروجی منفی دارد. اکبری (۱۳۹۴) در پژوهشی به تحلیل فضایی

1-Totzer

2-Biriescua

می‌دهد، که از بین سکونتگاه‌های روستایی شهرستان کمیجان، روستاهای خنجین، امام درویشان، در سطوح بالا و روستاهای سلوکلو، راستگردان، در سطوح پایین پایداری قرار گرفتند. مانوس و همکاران^۱ (۲۰۱۳) در پژوهشی به رتبه‌بندی نواحی روستایی کشورهای اتحادیه اروپا بر پایه شاخص‌های اجتماعی پرداختند. نتایج نشان داد که مولفه‌هایی همچون، مشارکت اجتماعی، سرمایه‌های اجتماعی، و محرومیت‌های اجتماعی معیارهای مناسبی برای سنجش پایداری در نواحی روستایی است. کین لیساید و تاکر^۲ (۲۰۱۰) علل اصلی کاهش جمعیت روستایی در کشورهای اروپایی را در مشکلات و فشارهای اقتصادی از جمله کمبود درآمد و بیکاری و مسائل محیط‌زیستی همچون خشکسالی می‌داند.

بررسی پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که عواملی همچون ضعف امکانات و خدمات، ضعف سرمایه اجتماعی، مشکلات مدیریت روستایی، مشکلات آموزشی، مشکلات تأسیساتی-زیربنایی و مشکلات اطلاع‌رسانی و ارتباطی باعث شده که تمام نواحی روستایی در یک سطح از توسعه قرار نگیرند. دهستان‌های شهرستان بویراحمد نیز از این قاعده مستثنی نیستند و تاکنون مطالعه‌ای در زمینه سطح‌بندی نواحی روستایی در این شهرستان صورت نگرفته است؛ به همین دلیل این مطالعه در پی آن است که وضعیت سکونتگاه‌ها را از نظر برخورداری از امکانات توسعه بسنجد و در پایان دهستان‌ها را با توجه به شاخص‌ها مورد بررسی سطح‌بندی کند.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از نوع کاربردی و روش بررسی آن توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش حاضر نه دهستان شهرستان

بویراحمد با توجه به تقسیمات سیاسی و اداری سال ۱۳۹۵ است تا سطح توسعه‌یافتگی شاخص‌های توسعه در این دهستان‌ها بررسی شود. اطلاعات مورد نیاز از فرهنگ آبادی‌های استان کهگیلویه و بویراحمد و سالنامه آماری سال ۱۳۹۵ گردآوری گردید. شاخص‌های مورد استفاده در این تحقیق ۳۸ شاخص است که جدول یک این شاخص‌ها را نشان می‌دهد. برای استانداردسازی این شاخص‌ها از روش نرم استفاده گردید. و با استفاده از روش آنروپی شانون به هر کدام از شاخص‌های به کار گرفته شده وزن خاصی اختصاص گردید. یکی از انواع مدل‌های تصمیم‌گیری بر اساس چندین شاخص که می‌تواند راه‌گشای بسیاری از مسائل تصمیم‌گیری برای مدیران و برنامه‌ریزان باشد، مدل تاپسیس است. در این مدل معیارهای کمی و کیفی در ارزیابی به صورت همزمان دخالت دارند؛ تعداد قابل توجهی معیار در نظر گرفته می‌شود؛ این روش به سادگی و با سرعت مناسب اعمال می‌گردد؛ عملکرد سیستم به صورت مطلوب و قابل قبول است؛ مطلوبیت شاخص‌های مورد نظر در حل مسأله، به طور یکنواخت افزایشی یا کاهش می‌باشد (یعنی هر چه مقدار شاخص بیشتر می‌شود و بالعکس) و اطلاعات ورودی را می‌توان تغییر داد و نحوه پاسخگویی سیستم را بر اساس این تغییرات بررسی کرد. بنا به دلایل ارائه شده برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و تعیین سطوح توسعه دهستان‌های شهرستان از روش تصمیم‌گیری چند معیاره Topsis استفاده شده است. در رابطه با شاخص‌های مورد استفاده از آخرین اطلاعات موجود در سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ استفاده شده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). شاخص‌های توسعه روستایی، به عنوان جزئی از شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی، پدیده‌های توسعه روستایی را در سطوح مختلف اندازه‌گیری می‌کنند و نظام اطلاعاتی را برای تشریح نظام سکونتگاه‌های روستایی فراهم می‌کنند. کاربرد شاخص‌ها در برنامه‌ریزی‌ها

1 -Manos et al

2 -Keenleyside and Tucker

اطلاعات، با استفاده از ۳۸ شاخص میزان برخورداری دهستان‌های شهرستان بویراحمد از شاخص‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیرساختی سطح بندی شده است.

می‌تواند میزان نابرابری در برخورداری جوامع مختلف از دستاوردهای رشد را نشان دهد و کمبود الگوهای رشد را جبران کند (اصغری‌زاده و ذبیحی‌جامخانه، ۱۳۹۲). در این تحقیق با مطالعه منابع، در نظر گرفتن اهداف تحقیق و قابلیت دسترسی به

جدول ۱. متغیرهای مورد مطالعه

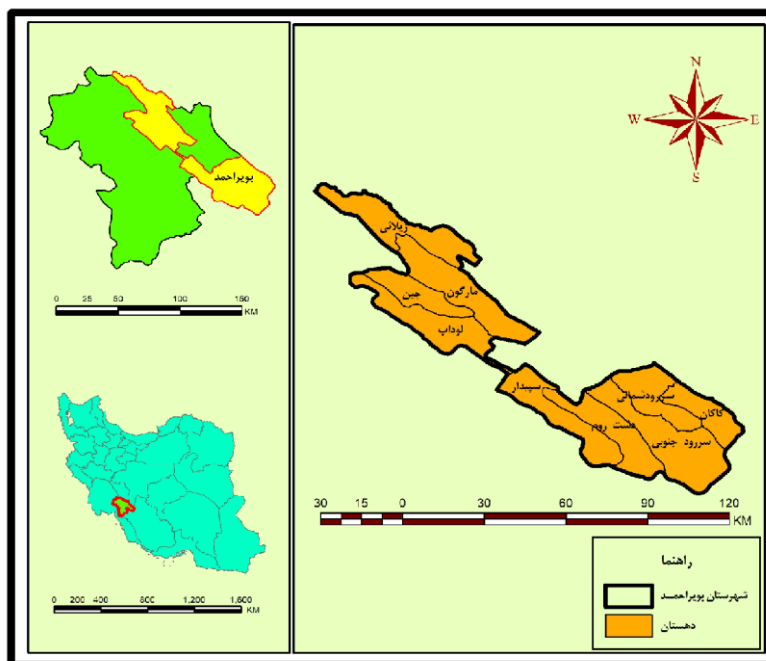
ردیف	شاخص	ردیف	شاخص
۱	درصد روستاهای دارای روستا مهد	۲۰	درصد روستاهای دارای شبکه سراسری برق
۲	درصد روستاهای دارای دبستان	۲۱	درصد روستاهای دارای گاز لوله کشی
۳	درصد روستاهای دارای مدرسه راهنمایی پسرانه	۲۲	درصد روستاهای دارای آب لوله کشی
۴	درصد روستاهای دارای مدرسه راهنمایی دخترانه	۲۳	درصد روستاهای دارای سامانه تصفیه آب
۵	درصد روستاهای دارای مدرسه راهنمایی مختلط	۲۴	درصد روستاهای دارای مرکز بهداشتی درمانی
۶	درصد روستاهای دارای دبیرستان نظری پسرانه	۲۵	درصد روستاهای دارای داروخانه
۷	درصد روستاهای دارای دبیرستان نظری دخترانه	۲۶	درصد روستاهای دارای خانه بهداشت
۸	درصد دهستان های دارای بوستان روستایی	۲۷	درصد روستاهای دارای پایگاه بهداشت روستایی
۹	درصد روستاهای دارای کتابخانه عمومی	۲۸	درصد روستاهای دارای پزشک
۱۰	درصد روستاهای دارای زمین ورزشی	۲۹	درصد روستاهای دارای بهیار یامامی روستایی
۱۱	درصد روستاهای دارای سالن ورزشی	۳۰	درصد روستاهای دارای بهورز
۱۲	درصد روستاهای دارای مسجد	۳۱	درصد روستاهای دارای فروشگاه تعاونی
۱۳	درصد روستاهای دارای امام زاده	۳۲	درصد روستاهای دارای صندوق پست
۱۴	درصد روستاهای دارای شورای اسلامی روستا	۳۳	درصد روستاهای دارای دفتر پست
۱۵	درصد روستاهای دارای دهیار	۳۴	درصد روستاهای دارای دفتر مخابرات
۱۶	درصد روستاهای دارای پاسگاه نیروی انتظامی	۳۵	درصد روستاهای دارای دفتر فناوری اطلاعات و ارتباطات روستایی
۱۷	درصد روستاهای دارای مرکز خدمات جهاد کشاورزی	۳۶	درصد روستاهای دارای دسترسی عمومی به اینترنت
۱۸	درصد روستاهای دارای مروج کشاورزی	۳۷	درصد روستاهای دارای دسترسی به روزنامه و مجله
۱۹	درصد روستاهای دارای شرکت تعاونی روستایی	۳۸	درصد روستاهای دارای دسترسی به وسیله نقلیه عمومی

منبع: فرهنگ آبادی‌های استان کهگیلویه و بویراحمد ۱۳۹۵.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان بویراحمد در مختصات ۲۹ درجه و ۵۲ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۲۶ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۵۵ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۵۳ دقیقه طول شرقی واقع شده است. این شهرستان طبق آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۵ دارای نه دهستان می‌باشد. شهرستان بویراحمد با مرکزیت شهر یاسوج از ناحیه شمال به شهرستان‌های دنا، لردگان (چهارمحال و بختیاری)، از شرق به شهرستان اقلید (استان فارس)، جنوب شرقی به شهرستان سپیدان (استان فارس) و از جنوب به شهرستان ممسنی (استان فارس) و از غرب به شهرستان کهگیلویه محدود می‌گردد. جمعیت شهرستان بویراحمد از ۲۴۳۷۷۱ نفر در

سال ۱۳۹۰ به ۲۹۹۸۸۵ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده، که نشان می‌دهد، جمعیت شهرستان در طی سال‌های ۹۰ تا ۹۵ حدود ۵۶ هزار نفر افزایش داشته است. (مرکزآمار ایران، ۱۳۹۵ - ۱۳۹۰). بنابر سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت شهری شهرستان بویراحمد ۱۵۷۴۵۴ نفر (معادل ۵۲،۵۰ درصد) و جمعیت روستایی آن ۱۴۲۲۹۸ نفر (معادل ۴۷،۴۵ درصد) اعلام شده است. هنوز هم بخش زیادی از جمعیت شهرستان در روستاها ساکن هستند که این موضوع ضرورت توجه به برنامه‌ریزی و توسعه برای سکونتگاه‌های روستایی را ضروری می‌سازد. مناطق مورد مطالعه عبارت‌اند از: دهستان‌های؛ زیلابی، مارگون، دشت‌روم، سپیدار، سررود جنوبی، سررود شمالی، کاکان، لوداب و چین.

شکل ۱. نقشه محدوده مورد مطالعه

نتایج

را به خود اختصاص داده‌اند.

بعد از انجام عمل رتبه‌بندی بر اساس مدل تاپسیس به منظور سنجش درجه توسعه‌یافتگی دهستان‌های مورد مطالعه به ازای عدد به دست آمده که ارزشی از صفر تا یک دارد، سطح توسعه هر دهستان دهستان‌ها مشخص شد. به این معنا که صفر به معنای محروم از توسعه و یک به معنای توسعه کامل است. طبقه‌بندی بر اساس مدل پرسکات آلن در جدول سه ملاحظه می‌گردد.

جدول دو وزن‌دهی شاخص‌ها را بر اساس روش آنتروپی شانون نشان می‌دهد. هر کدام از شاخص‌های در نظر گرفته شده دارای وزن‌های متفاوتی‌اند به گونه‌ای که حاصل مجموع این شاخص‌ها برابر عدد یک است. در میان شاخص‌های مورد استفاده شاخص‌های شماره ۲۰ (برخورداری از شبکه برق) و ۲۲ (برخورداری از آب لوله‌کشی) با ۰/۰۶۵ بیشترین وزن و شاخص شماره ۲۱ (برخورداری از گاز لوله‌کشی) با ۰/۰۳۳ - کمترین وزن

جدول ۲. وزن متغیرهای مورد مطالعه بر اساس آنتروپی

شماره متغیر	وزن	شماره متغیر	وزن	شماره متغیر	وزن	شماره متغیر	وزن	شماره متغیر	وزن	شماره متغیر	وزن
۱	-۰/۰۱۵	۸	-۰/۰۰۲	۱۵	۰/۰۴۲	۲۲	۰/۰۶۵	۲۹	-۰/۰۱۹	۳۶	۰/۰۰۶
۲	۰/۰۲۱	۹	۰/۰۱۱	۱۶	۰/۰۱۹	۲۳	۰/۰۰۲	۳۰	-۰/۰۵۵	۳۷	۰/۰۲۲
۳	۰/۰۳۷	۱۰	-۰/۰۰۱	۱۷	۰/۰۰۴	۲۴	۰/۰۲۹	۳۱	-۰/۰۳۳	۳۸	۰/۰۲۱
۴	۰/۰۲۹	۱۱	۰/۰۳۱	۱۸	۰/۰۳۱	۲۵	۰/۰۱۹	۳۲	-۰/۰۳۶	جمع	۱
۵	۰/۰۳۱	۱۲	۰/۰۲۸	۱۹	۰/۰۵۶	۲۶	۰/۰۴۹	۳۳	-۰/۰۳۶		
۶	۰/۰۵۵	۱۳	۰/۰۲۳	۲۰	۰/۰۶۵	۲۷	۰/۰۲۶	۳۴	-۰/۰۳۲		
۷	۰/۰۵۲	۱۴	۰/۰۵۶	۲۱	-۰/۰۳۳	۲۸	۰/۰۰۵	۳۵	-۰/۰۰۶		

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸.

جدول ۳. طبقه‌بندی پایداری توسعه از دیدگاه پرسکات و آلن

حالت‌های پایداری توسعه	ارزش‌های پایداری توسعه
توسعه یافته	۰-۰/۲۰
نسبتاً توسعه یافته	۰/۲۰-۰/۴۰
در حال توسعه	۰/۴۰-۰/۶۰
نسبتاً محروم	۰/۶۰-۰/۸۰
محروم از توسعه	۰/۸۰-۱

منبع: (باری حصار و همکاران، ۱۳۹۰، ۱۰۴).

یافتگی دهستان‌های شهرستان از پراکندگی مناسبی برخوردارند. نزدیکی تعداد محدودی از دهستان‌ها به مرکز شهرستان موجب توسعه‌یافتگی آنها گردیده است. بر مبنای نظریات مرکز پیرامون، مکان مرکزی و نظریه عملکرد شهری در توسعه روستایی قابل توجه است که به هر میزان دهستان‌ها از مرکز شهرستان فاصله بیشتری داشته باشند از نوآوری‌ها، امکانات و خدمات کمتری برخوردار هستند و بر عکس. بنابراین در راستای توسعه روستایی و تعدیل نابرابری‌های روستایی ایجاد رویکردی مناسب در توزیع امکانات و خدمات از ضروریات برنامه‌ریزی توسعه روستایی در شهرستان است که تحقق آن مستلزم ساماندهی نظام سکونتگاه‌های روستایی در قالب نظام سلسله مراتبی و تقویت مراکز شهری کوچک است که به عنوان گامی اساسی در جهت توسعه روستایی به شمار می‌رود. شکل دو دهستان‌های شهرستان را بر اساس سطح و رتبه توسعه نشان می‌دهد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

از طرفی سطوح توسعه و میزان برخورداری سکونتگاه‌ها و تفاوت‌های شهری-روستایی همواره به عنوان یکی از عوامل تعیین‌کننده و تشدیدکننده در برهم‌خوردن ساختار سرزمین مورد تاکید بوده است. صرف نظر از درستی یا نادرستی این نظر و میزان تأثیرگذاری توسعه روستایی در این تحولات روشن است که سکونتگاه‌ها از نظر برخورداری از خدمات و تسهیلات از سطح توسعه یکسانی در پهنه جغرافیایی کشور برخوردار نشده‌اند.

پس از وزن‌دهی به هر یک از متغیرها، سه وسیله مدل تاپسیس اقدام به رتبه‌بندی هر یک از دهستان‌ها با توجه به نتایج بدست آمده از آنها گردید. مقدار C بیانگر رتبه نهایی هر دهستان از مجموع ۳۸ متغیر مورد مطالعه است. که این مقدار بین صفر تا یک تعیین می‌گردد و هر چه عدد به صفر نزدیکتر باشد نشان دهنده میزان توسعه یافتگی و هر چه به یک نزدیکتر باشد نشانگر عدم توسعه یافتگی است. برای همین سطح توسعه بر اساس تقسیم بندی پرسکات و آلن به ۵ سطح تقسیم گردید که در جدول سه ذکر گردیده است. بر اساس مقدار C مطابق با جدول چهار که بر اساس نتایج نهایی مدل تاپسیس تنظیم گردیده است، دهستانی که کمترین ارزش را به خود اختصاص داده در سطح بالاتری از توسعه قرار می‌گیرد. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد هیچ یک از دهستان‌ها در ردیف توسعه یافته و محروم از توسعه قرار نگرفتند. دهستان سررود شمالی با ضریب ۰/۳۴۱ در ردیف نسبتاً توسعه یافته، دهستان‌های سررود جنوبی با ضریب ۰/۴۶۵، کاکان با ضریب ۰/۴۸۳ و زیلایی با ضریب ۰/۵۴۳ در ردیف در حال توسعه، و دهستان‌های دشت روم با ضریب ۰/۶۵۸، مارگون با ضریب ۰/۶۸۸، لوداب با ضریب ۰/۶۹۲ و چین با ضریب ۰/۷۳۴ در ردیف نسبتاً محروم قرار گرفتند. با توجه به جدول ۴ ملاحظه می‌گردد که بین سطوح توسعه یافتگی دهستان‌ها تفاوت‌های زیادی وجود دارد. با توجه به اینکه شهرستان از یک دهستان نسبتاً توسعه یافته، سه دهستان در حال توسعه و پنج دهستان دیگر در سطوح نسبتاً محروم از توسعه قرار دارند، می‌توان دریافت که سطوح توسعه

روستایی در قیاس با هم نیز بررسی شوند، تا تفاوت‌های میان مناطق و علل اثرگذار بر آن روشن گردد.

از این رو ضروری است که علاوه بر بررسی اختلاف میان دهستان‌ها، مناطق روستایی و شهری و تفاوت حوزه‌های

جدول ۴. رتبه‌بندی و سطح‌بندی دهستان‌های شهرستان بویراحمد بر اساس مدل تاپسیس

نام دهستان	تعداد جمعیت	ضریب (C)	رتبه	حالت‌های توسعه
زیلائی	۹۳۴۳	۰/۵۴۳	۴	در حال توسعه
مارگون	۷۳۹۸	۰/۶۸۸	۶	نسبتاً محروم
دشت روم	۱۰۵۸۳	۰/۶۵۸	۵	نسبتاً محروم
سپیدار	۷۸۰۳	۰/۶۹۶	۷	نسبتاً محروم
سررودجنوبی	۵۳۷۲۶	۰/۴۶۵	۲	در حال توسعه
سررودشمالی	۳۴۱۴۰	۰/۳۴۱	۱	نسبتاً توسعه یافته
کاکان	۱۷۰۸	۰/۴۸۳	۳	در حال توسعه
لوداب	۷۰۸۳	۰/۶۹۲	۸	نسبتاً محروم
چین	۳۶۶۷	۰/۷۳۴	۹	نسبتاً محروم

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸.

دهستان چین با ضریب $0/734$ ، $0/393$ است. این مقدار به دست آمده نشان می‌دهد اختلاف فاحشی بین دهستان‌های مورد مطالعه وجود دارد. همچنین نتایج تحقیق حاکی از عدم توسعه متوازن دهستان‌های شهرستان بویراحمد است به گونه‌ای که از نه دهستان این شهرستان، یک دهستان نسبتاً توسعه یافته، سه دهستان در حال توسعه و پنج دهستان دیگر محروم از توسعه بودند، که این نشان دهنده شکاف عمیق و عدم توسعه متعادل در سطح این دهستان‌ها است. میانگین ضریب توسعه کل دهستان‌های شهرستان نیز با $0/588$ نشان دهنده این است که دهستان‌های شهرستان از نظر توسعه یافتگی در موقعیت در حال توسعه قرار دارند. در رابطه با جمعیت و میزان توسعه یافتگی مناطق نتایج نشان داد دهستان‌های در حال توسعه ۴۸ درصد، دهستان‌های نسبتاً محروم از توسعه ۲۷ درصد و دهستان‌های نسبتاً توسعه‌یافته ۲۵ درصد جمعیت را در خود جای داده‌اند. عدم دسترسی مناسب این دهستان‌ها به امکانات بهداشتی درمانی، ورزشی، آموزشی، فرهنگی، ارتباطات و حمل‌ونقل و بسیاری از موارد دیگر و همچنین وابستگی زندگی روستائیان به فعالیت کشاورزی و تأثیرپذیری شدید این فعالیت‌ها از شرایط منطقه و

این مسئله می‌تواند به مدیریت صحیح آمایش جمعیت و پخش متعادل‌تر خدمات و امکانات در سطوح مختلف سکونتگاهی کمک کند. در این پژوهش پس از انتخاب شاخص‌ها، با استفاده از روش وزن‌دهی آنتروپی شانون و روش تاپسیس به رتبه‌بندی سطح توسعه دهستان‌های شهرستان بویراحمد پرداخته شده است. قرار گرفتن سکونتگاه‌ها در موقعیت‌های (طبیعی و کارکردی) مختلف، ایجاب می‌کند بررسی‌های بیشتری در مورد نحوه توزیع امکانات و تسهیلات و نیز تعیین میزان توسعه‌یافتگی سکونتگاه‌های روستایی صورت گیرد. از سوی دیگر نیز شناخت ویژگی‌ها و قابلیت‌های سکونتگاه‌ها مسئله‌ای مهم و ضروری است که در صورت بهره‌گیری از شیوه‌های صحیح می‌تواند گامی اساسی در شروع حرکت رو به توسعه در سکونتگاه‌ها باشد. پژوهش حاضر جهت رتبه‌بندی سطوح توسعه در دهستان‌های شهرستان بویراحمد از ۳۸ متغیر مربوط به شاخص‌های آموزشی، ارتباطی، رفاهی، بهداشتی، اداری، زیربنایی استفاده کرده تا به سؤالات پژوهش جواب دهد. با توجه به یافته‌ها می‌توان گفت، اختلاف بین دهستان رتبه اول (سررود شمالی با ضریب $0/341$) و رتبه آخر

اکنون تعداد زیادی از دهستان‌های استان از داشتن راه ارتباطی آسفالتی محروم می‌باشند؛

تعدادی از دهستان‌ها نیز به علت داشتن موقعیت کوهستانی در انزوای جغرافیایی خاص قرار داشته و فاصله زیادی از مرکز شهرستان دارند که این امر باعث ایجاد نارسایی‌هایی در خدمات رسانی به این نواحی شده و محروم ماندن آنها را موجب گردیده است؛

با توجه به نتایج بدست آمده از تحقیق برای متعادل کردن وضعیت توسعه دهستان‌ها و تعادل در میزان برخورداری از امکانات و خدمات مختلف و بهبود این شاخص‌ها و همچنین ارتقای سطح توسعه روستایی در شهرستان و کاهش محرومیت و عقب‌ماندگی در مناطق روستایی مورد مطالعه راهکارهای زیر ارائه می‌گردد:

در راستای دستیابی به تعادل در مناطق روستایی استان باید نوعی سیاست عدم تمرکز در ارائه خدمات روستایی مورد توجه مسئولین شهرستان قرار گیرد که توجه به توسعه یافتگی دهستان‌های شهرستان که اکثریت آنها نسبتاً محروم هستند ضروری است؛

شاخصی که در اکثر دهستان‌ها دارای ضعف بود، شاخص ارتباطات و حمل‌ونقل بود که اکثر دهستان‌ها از دسترسی به اینترنت، روزنامه و مجله محروم بودند و همچنین اکثر راه‌های روستاها با مرکز دهستان نامرغوب و دارای کیفیت پایین است لذا با ایجاد شبکه‌های عمومی اینترنت و آسفالتی نمودن راه‌های ارتباطی به بهبود این شاخص‌ها توجه شود؛

استقرار گروه‌های جغرافیایی و ایستگاه‌های تحقیقاتی دارای تخصص روستایی در مراکز دهستان و شهرستان جهت شناسایی علل توسعه نیافتگی در سطح دهستان‌ها؛

ایجاد و تقویت مراکز خدمات رسانی در سطح دهستان‌ها و روستاهای مرکزی و ایجاد تعادل و توازن در توزیع خدمات زیربنایی و روبنایی در سطح همه دهستان‌های شهرستان.

موقعیت (کوهستانی و پایکوهی) بیشترین تأثیر را بر عدم توسعه این دهستان‌ها داشته است. به همین دلیل در فرآیند توسعه روستایی هر چند ارتقاء کلیه نواحی روستایی مهم است ولی توجه به نواحی محروم و کمتر برخوردار در راستای تأمین نیازهای اساسی آنها و تعدیل تفاوت آنها اهمیت بیشتری دارد.

دهستان‌های محروم به دلیل محرومیت بیشتر و سطح پایین توسعه، نیازمند توجه ویژه در خصوص شاخص‌های مختلف توسعه هستند. قابل توجه است که دهستان چین در همه روش‌های مورد مطالعه به عنوان محروم‌ترین دهستان شهرستان شناخته شده است؛ بنابراین، اتخاذ سیاست‌های مناسب و انجام برنامه‌ها و اقدامات ضربتی برای ارتقاء وضع فعلی این منطقه از اهمیت بسزایی برخوردار است. از طرفی بررسی توزیع فضایی دهستان‌های شهرستان از نظر سطح توسعه‌یافتگی در همه روش‌های مورد مطالعه در این پژوهش، تسلط شدید نظام مرکز - پیرامون در نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی را تأیید می‌کند؛ در صورت ادامه روند موجود در برتری قابل توجه مناطق مرکزی بر نواحی پیرامونی، مسائل و مشکلات جدی از قبیل مهاجرت روزافزون نیروی انسانی از دهستان‌های محروم و حاشیه‌ای به سمت مناطق توسعه‌یافته و به دنبال آن تشدید عدم تعادل‌های منطقه‌ای ایجاد خواهد شد. از این رو تقویت توان مناطق محروم و حاشیه‌ای برای حصول تعادل منطقه‌ای ضروری است. به طور کلی نتایج به دست آمده از پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

از لحاظ سطح توسعه‌یافتگی بین دهستان‌های شهرستان تفاوت و نابرابری وجود دارد، توزیع خدمات و امکانات در سطح دهستان‌ها بر اساس عدالت فضایی صورت نگرفته است؛

دهستان‌های محروم و بسیار محروم اغلب در فاصله دورتری از مراکز شهرستان و مرکز استان قرار دارند این امر باعث شده از منافع توسعه زیاد بهره‌مند نشوند؛

با توجه به اینکه راه ارتباطی به عنوان شریان حیاتی توسعه روستایی و وسیله خدمات‌رسانی به روستائیان است ولی هم

منابع

- آزادی، ی. و بیک محمدی، ح. ۱۳۹۱. تحلیل و طبقه‌بندی سطوح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی شهرستان‌های استان ایلام. مجله علمی تخصصی برنامه‌ریزی فضایی، ۲(۲): ۶۲-۴۱.
- اسماعیل‌زاده، ح. صالح‌پور، ش. و اسماعیل‌زاده، ی. ۱۳۹۴. تحلیل فضایی سطح توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان آذربایجان شرقی به لحاظ شاخص‌های توسعه و ارتباط آن با سرمایه اجتماعی. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۵(۱۶): ۶۹-۵۳.
- اصغری‌زاده، ع. و ذبیحی‌جامخانه، م. ۱۳۹۲. ارزیابی و رتبه‌بندی میزان توسعه‌یافتگی مناطق روستایی، با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه (مطالعه موردی: دهستان‌های شهرستان ساری). مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۲(۳): ۴۸-۲۷.
- اکبری، م. ۱۳۹۴. تحلیل فضایی شاخص‌های توسعه آموزشی در مناطق شهری و روستایی کهگیلویه و بویراحمد. جغرافیا و آمایش شهری-منطقه‌ای، ۵(۱۵): ۸۴-۶۹.
- امانپور، س. مختاری، ص. حسینی، ر. و ویسی، ا. ۱۳۹۴. تحلیل فضایی و سنجش سطح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان‌های استان چهارمحال و بختیاری). مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۴(۲): ۹۷-۱۱۰.
- جدیدی‌میاندشتی، م. ۱۳۸۳. توزیع متعادل منابع مالی به روش سطح‌بندی توسعه مناطق. فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، ۱۱(۱۲): ۱۳۲-۱۰۷.
- رضوانی، م. ۱۳۸۳. مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران. تهران. نشر قومس.
- رکن‌الدین افتخاری، ع. قادری، ا. ۱۳۸۱. نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوب‌های نظریه‌ای). نشریه مدرس علوم انسانی، ۶(۲): ۳۱-۲۳.
- رمضان‌نژاد، ی. رکن‌الدین افتخاری، ع. پورطاهری، م. ۱۳۹۵. سنجش اثرات گردشگری ساحلی بر توسعه پایدار روستاهای ساحلی استان گیلان. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۶(۲۰): ۱۴۵-۱۶۰.
- مرکز آمار ایران. ۱۳۹۵. سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان کازرون، فرهنگ آبادی‌های کشور. سالنامه‌ی آمار. قابل دسترسی در: www.amar.org.ir، آخرین دستیابی: ۱۳۹۵/۱۰/۳.
- سرور، ر. خلیجی، م. ۱۳۹۴. سنجش درجه توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد. مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۶(۲۱): ۱۰۲-۸۹.
- سعیدی، ع. ۱۳۹۱. مبانی جغرافیای روستایی. چاپ چهاردهم. انتشارات سمت، تهران، ۱۹۲ ص.
- شایان، م. قنبری، س. بذرافشان، ج. ۱۳۹۷. سطح‌بندی و تحلیل وضعیت پایداری درسکونتگاه‌های روستایی (موردشناسی: شهرستان زرین‌دشت). جغرافیا و آمایش شهر-منطقه‌ای، ۸(۲۶): ۱۷۹-۱۹۶.
- شمس، م. رحمانی، ا. مسلسل، ع. ۱۳۹۴. ارزیابی توسعه‌یافتگی بخش مسکن در سطوح ناحیه‌ای با بهره‌گیری از مدل تحلیل عاملی (مطالعه موردی: ناحیه میانی استان همدان). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۷(۳): ۵۰۵-۴۹۳.
- شیخ‌بیگللو، ر. تقوایی، م. ۱۳۹۲. ارزیابی سطح توسعه‌یافتگی شهرستان‌های کشور با استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه. فصلنامه بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران،

- محمدی، ج. عبدلی، ا. فتحی بیرانوند، م. ۱۳۹۱. بررسی سطح توسعه یافتگی شهرستان‌های استان لرستان به تفکیک بخش‌های مسکن و خدمات رفاهی- زیربنایی، کشاورزی و صنعت. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیای، ۱۲(۲۵): ۱۵۰-۱۲۷.
- محمدمرادی، ا. و اخترکاو، م. ۱۳۸۸. روش شناسی مدل‌های تحلیل تصمیم‌گیری چند معیاره. نشریه معماری و شهرسازی آرمانشهر، ۲(۲): ۱۲۵-۱۱۳.
- مهدوی، م. برنجکار، ا. ۱۳۹۲. سطح‌بندی دهستان‌های شهرستان بندرانزلی براساس تغییرات کاربری اراضی روستایی (با استفاده از مدل فرایند سلسله مراتبی AHP). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۳(۱۲): ۶۰-۴۹.
- نظم‌فر، ح. باختر، س. علوی، س. ۱۳۹۴. رتبه بندی سطوح توسعه یافتگی مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان های استان کرمانشاه). فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، ۴(۱۴): ۱۹۲-۱۸۱.
- یاری حصار، ا. بدری، ع. پورطاهری، م. فرجی سبکبار، ح. ۱۳۹۰. سنجش و ارزیابی پایداری حوزه روستایی کلان شهر تهران، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۲(۴): ۱۲۲-۸۹.
- Biriescua, S. Babaitaa, C. 2014. Rural education, an important factor of regional development in the context of local government strategies. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 10(124): 77 – 86.
- Boggia, A. Rocchi, L. Paolotti, L. Musotti, F. Greco, S. 2014. Assessing Rural Sustainable Development potentialities using a Dominance-based Rough Set Approach. *Journal of Environmental Management*, 9(144): 160-167.
- Chapple, K. Montero, S. 2016. From learning to fragile governance: Regional economic development in rural Peru. *Journal of Rural Studies*, 6(44): 143-152.
- Keenleyside, C. Tucker, G. M. 2010. Farmland abandonment in the EU: an assessment of trends and prospects. Report Prepared for WWF. Institute for European Environmental Policy, London, 1-97.
- Totzer, T. 2008. Relationship between urban-priurban ۱۱(۳۹): ۱۵۷-۱۳۸.
- صادقی‌چم‌چنگی، س. تقدیسی، ا. صیدایی، ا. ۱۳۹۵. تأثیر تنوع اقتصادی بر پایداری نواحی روستایی (مطالعه موردی: نواحی روستایی شهرستان شهرکرد). *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۵(۳): ۳۷-۲۵.
- صیدایی، ا. ۱۳۸۸. برنامه‌ریزی روستایی در ایران. چاپ دوم. اصفهان. جهاد دانشگاهی اصفهان.
- ضرابی، ا. ابوالحسنی، ف. ایزدی، م. ۱۳۹۰. تعیین سطح بندی توسعه و اولویت برنامه‌ریزی فضایی دهستان‌های استان اصفهان. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۶(۲): ۱۸-۱.
- علوی، س. نظم‌فر، ح. عشقی چهاربرج، ع. ۱۳۹۶. تحلیل فضایی نابرابری‌های توسعه دهستان‌های منطقه مغان (مورد مطالعه: شهرستان‌های پارس‌آباد، گرمی و بيله‌سوار). فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۴(۴): ۴۹۲-۴۷۵.
- عنابستانی، ع. خسروبیگی، ر. تقیلو، ع. شمس‌الدینی، ر. ۱۳۹۰. سطح‌بندی پایداری توسعه روستایی با استفاده از فن تصمیم‌گیری چند معیاره برنامه‌ریزی توافقی CP (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان کمیجان). فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی، ۳(۲): ۱۲۶-۱۰۷.
- غفاری، ر. صالحی، ن. ۱۳۹۲. سطح‌بندی توسعه روستایی به روش تصمیم‌گیری چند معیاره فازی (مطالعه موردی: شهرستان شهرکرد، بخش سامان). فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۸(۳): ۱۹۶-۱۷۹.
- فرجی سبکبار، ح. رضایی، ح. غلامی، ع. ۱۳۹۴. سطح‌بندی سکونتگاه‌های روستایی با تأکید بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی: دهستان تیرجرد- شهرستان ابرکوه). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۵(۱۸): ۱۱۶-۱۰۱.
- قائدرحمتی، ص. مستوفی الممالکی، ر. براری، م. ۱۳۹۲. تحلیل شاخص‌های توسعه و سطح بندی دهستان‌های استان یزد. جغرافیا و توسعه، ۳۰: ۸۶-۷۱.

Naldi, L. Nilsson, P. Westlund, H. Wixe, S. 2015. What is Smart rural development?. *Journal of Rural Studies*, 13(40): 90-101.

Venkatesh, B. S. 2000. Problems and prospects of development of backward regions: a study of Karnataka State, Thesis of Doctor of Philosophy in Economics, under supervision of Hemlata Rao, Bangalore University, Bangalore.

rurl region: first findings from the eu-project plural. Available online at www.ruralitynearthecity.com. Proceedings of the international conference and workshops held in Leuven, 1-128.

Manos, B. Bournaris, T. Chatzinikolaou, P. 2013. Impact assessment of CAP policies on social sustainability in rural areas: An application in Northern Greece. *Operational Research*, 11(1): 77-92.

Ranking Development Levels Using Multi-Index Decision Making Techniques (Case Study: Boyer Ahmad County)

Enayatallah Moshfeghnezhadi^{1*} and Afshin Hekmati Asl²

Submitted: 17 October 2019

Accepted: 23 January 2020

Abstract

Although it is important to improve all rural areas in the process of rural development, it is more important to pay attention to disadvantaged and less privileged areas in order to meet their basic needs and mitigate their differences. The first step in the process of planning and development of rural areas is to identify the facilities and determine the extent to which the settlements have different development opportunities. The aim of this study is to analyze and rank the levels of development and recognition of the most favored and deprived villages in Boyer Ahmad County. This is an applied study based on its purpose and descriptive-analytical based on the nature and method. The statistical population of the study is the districts of Boyerahmad County. In order to evaluate and rank the development levels of the villages, 38 indices were adjusted based on data from villages in 2016. These variables were weighted using Shannon entropy method and Topsis technique was used for data analysis. The results show that rural areas are at different levels in terms of development indicators. One district is in the relatively developed class, 3 districts are in the developing class, and the other 5 are in the relatively deprived class. In order to improve the status of rural development, it was suggested that in order to achieve balance in rural areas of the city, the attention goes to a decentralization policy in rural servicing.

Keywords: Rural Development, Boyer Ahmad County, Topsis Technique, Multi-character Decision Making.

1- Master of Geography and Rural Planning, University of Tehran

2 -Master of Geography and Urban Planning, University of Chamran, Ahvaz

(*- Corresponding Author Email: menait@yahoo.com)

DOI: 10.22048/rdsj.2020.205597.1821